

**VARA ANULUI 1944 PE VALEA MOLDOVEI ȘI PE CULMEA PLEȘULUI
- File din Jurnalul Armatei 4 române –**

**SUMMER OF 1944 IN THE VALLEY OF MOLDOVA AND ON CULMEA
PLEȘULUI
-Files from the Romanian 4th Army Journal-**

**ÉTÉ 1944 DANS LA VALLÉE DE LA MOLDOVA ET SUR CULMEA
PLEȘULUI
-Fichiers du Journal de 4 l'armée roumaine-**

Comandor (ret) Gheorghe VARTIC¹

Rezumat: În cele ce urmează ne vom ocupa de aprigele lupte soldate cu pierderi foarte mari, care aveau să fie date chiar pe aceste locuri, în perioada aprilie-august 1944, confruntări care fac parte din ceea ce numim Bătălia Moldovei. Estimăm că în perioada celor cinci luni ale primăverii și verii anului 1944, în sectorul de front de care ne-am ocupat au murit, au fost răniți, au dispărut sau au căzut în prizonierat peste 5 000 de oameni. Parte din rămășițele pământești ale necunoscuților eroi se află în micul mausoleu al Mănăstirii cu hramul Sfintei Cruci, în satul Poiana din comuna Brusturi. De cealaltă parte a pădurii de fagi și stejari, pe dealul Nemțișorului s-a amenajat un osuar și s-a ridicat o cruce comemorativă, întru veșnica pomenire a celor care au plătit cu viața lor dăinuirea României de astăzi

Cuvinte cheie: Borta Dracului, 1944, Bătălia Moldovei, Valea Culeșa, armata română.

Abstract: In the following we will deal with the fierce battles that resulted in very large losses, which were to be fought in these very places, between April and August 1944, confrontations that are part of what we call the Battle of Moldavia. We estimate that during the five months of the spring and summer of 1944, more than 5,000 people died, were injured, disappeared or were taken prisoner in the front sector. Part of the earthly remains of the unknown heroes are in the small mausoleum of the Monastery dedicated to the Holy Cross, in the village of Poiana in the commune of Brusturi. On the other side of the beech and oak forest, on the Nemțișorului hill, an ossuary was arranged and a commemorative cross was erected, in eternal memory of those who paid with their lives for the survival of today's Romania.

Keywords: Borta Dracului, 1944, Battle of Moldova, Culeșa Valley, Romanian army.

Resumé: Dans ce qui suit, nous traiterons des batailles féroces qui ont abouti à des pertes très importantes, qui devaient être menées dans ces mêmes lieux, entre avril et août 1944, affrontements qui font partie de ce que nous appelons la bataille de Moldavie. Nous estimons qu'au cours des cinq mois du printemps et de l'été 1944, plus de 5 000 personnes sont mortes, ont été blessées, ont disparu ou ont été faites prisonnières dans le secteur du front. Une partie des restes terrestres des héros inconnus se trouve dans le petit mausolée du Monastère dédié à la Sainte Croix, dans le village de Poiana sur la commune de Brusturi. De l'autre côté de la forêt de hêtres et de chênes, sur la colline de Nemțișorului,

¹ Studiul a fost publicat în *Un secol de vibrație românească. Boroaia 1918 – 2018*, coordonator Marian Moșneagu, Accent Print, Suceava, 2018.

un ossuaire a été aménagé et une croix commémorative a été érigée, en mémoire éternelle de ceux qui ont payé de leur vie la survie de la Roumanie d'aujourd'hui.

Mots clés: Borta Dracului, 1944, bataille de Moldavie, vallée de Culeșa, armée roumaine.

Tabloul tragic al confruntărilor militare de pe Valea Moldovei și de pe Culmea Pleșului din vara anului 1944 prezentat în cadrul reuniunii științifice organizată de Primăria comunei Boroaia și consacrată Centenarului Marii Uniri a românilor n-ar putea fi complet fără evocarea jertfelor date de boroieni în Războiul de Întregire a Neamului. De aceea se cade să rememorăm evenimentele din zilele și nopțile premergătoare Sântămăriei Mari ale anului 1916 când prin Boroaia mășăluiau trupele regimentelor fălțicene – 16 infanterie comandat de colonelul Gheorghe Stambulescu și 56 infanterie sub comanda colonelului Constantin Neculcea, compuse fiecare din câte 3 batalioane și o companie de mitraliere – pe direcția Brusturi-Tg Neamț-Pipirig și de aici mai departe spre linia de frontieră cu Ardealul de unde au trecut la atac în noaptea de 14/15 august².

Din nefericire, campania anului 1916 nu ne-a fost deloc favorabilă, inamicul reușind să străpungă toate trecătorile Carpaților, să ocupe Bucureștiul și să instaureze stăpânirea germană asupra a 2/3 din România. Regele și guvernul s-au retras la Iași, tezaurul țării a fost trimis spre protecție în Rusia de unde nu s-a mai întors nici astăzi.

Anul următor avea să ne aducă victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, armata fiind refăcută cu sprijinul misiunii Militare Franceze conduse de generalul Berthelot. Conjunctura politico-militară de la sfârșitul războiului și pronia cerească ne-au ajutat să realizăm, în 1918, România Mare cuprinzând în granițele sale toate provinciile istorice românești aflate până atunci sub ocupație străină – Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banatul.

Costurile realizării acestui vis au fost foarte mari: pierderile armatei române fiind estimate la 300 – 400.000 de soldați, morți, răniți, dispăruți sau prizonieri.

Jertfa dată de comuna Boroaia este eternizată prin Monumentul ridicat în 1935 pe care sunt înscrise „spre nepieritoare amintire” numele eroilor morți pentru întregirea României: 16 sergenți, 12 caporali și 111 soldați.

Din nefericire, lor aveau să li se adauge numele celor căzuți în campaniile din Răsărit și din Apus ale celui de al Doilea Război Mondial.

În cele ce urmează ne vom ocupa de aprigele lupte soldate cu pierderi foarte mari, care aveau să fie date chiar pe aceste locuri, în perioada aprilie-august 1944, confruntări care fac parte din ceea ce numim Bătălia Moldovei.

²„Vestitorul Satelor”, Anul 7, nr 14-15, 1-31 aprilie 1920, p. 2-3.

După cum se știe, la 17 aprilie 1944, frontul se stabilizase pe aliniamentul Gura Humorului, Boroaia, Târgu Neamț, Sud Pașcani, Nord Târgu Frumos, Nord Iași, Nord Cornești, Orhei, cursul inferior al Nistrului până la Marea Neagră³.

Acest aliniament de apărare fusese parțial fortificat încă din anii 1939-1940, în timpul guvernelor Armand Călinescu și Gheorghe Tătărăscu, iar după înfrângerea de la Stalingrad, guvernul Antonescu a mai construit suplimentar și o a doua linie cu 1600 de cazemate din beton echipate cu armament antitanc și automat. S-au construit cca 60 km șanțuri antitanc. Au fost amenajate peste 1800 locașuri de tragere, puncte de observare și alte lucrări de apărare cu scop de repliere: Valea Trotușului, Siret, Nămolosa-Galați, pentru cazul în care linia Tg Neamț-Iași-Chișinău ar fi fost străpunsă de cele trei fronturi sovietice ofensive⁴.

Sectorul de front cuprins între Putna și vestul masivului Cornești din Basarabia era apărat de 25 de mari unități – 18 române și 17 germane – toate puse sub comanda generalului Otto Wöhler. Aripa dreaptă a acestui sector, între masivul Cornești și Horlești la 15 km NV de Iași, era apărată de Grupul de corpuri de armată „MIETH” comandat de generalul Fredrich Mieth, în timp ce aripa stângă, dintre Putna și Boroaia, revenea trupelor din compunerea Corpului 17 armată german.

În centrul sectorului delimitat de localitățile Boroaia și Horlești, în lungime de 100-110 km, erau dispuse forțele din Armata 4 română comandată de generalul Mihail Racoviță și apoi de generalul Gheorghe Avramescu.

Așadar, Boroaia era punctul de joncțiune între trupele Corpului 17 armată german și cele ale Armatei 4 române. Acestea trebuiau să facă față mulțimii forțelor sovietice din Armatele 4 și 7 gardă, 52, 25 și 40 infanterie moto sovietice aflate în primul eșalon, și dispuse între Pașcani și Gura Humorului, pe aproximativ 80-100 km. În al doilea eșalon, sovieticii mai aveau Armata 53 infanterie, Corpul 18 blindat, Armata 6 Tancuri și Corpul de cavalerie mecanizat⁵

Lesne de observat superioritatea numerică a forțelor inamicului, dar și mixtura de trupe române și germane puse, de regulă, sub comandă germană pentru că Înaltul comandament german începuse să acuze aliatul român că n-ar fi capabil să conducă independent o operație⁶

În continuare, ne vom ocupa de situația populației intrate în zona de ocupație a trupelor sovietice și de acțiunile desfășurate în segmentul frontului încredințat Armatei 4 române, devenit foarte activ în vara anului 1944, și îndeosebi de crâncenele confruntări de la flancul stâng al acestuia.

³*Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). De la Stalingrad la Bătălia Moldovei*, Editura „Vasile Cârlova”, București, 1997, p. 337.

⁴*Istoria Diviziei 2 Infanterie* (coord. Gl. Bg. prof. univ. dr. Ion Pâlșoiu, prof. Ionel Turcin, colonel (rez) Bujor Iovănel, vol. 2, Editura Autograf MJM Craiova, 2008, pp.10-13.

⁵ Alesandru Duțu, *Armata română în război (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, București, 2016, p. 293.

⁶ *Ibidem*, p. 271.

Înaintarea impetuoasă a trupelor sovietice a determinat autoritățile române să ia măsuri de evacuare a întreprinderilor economice, a instituțiilor și a populației din zonele amenințate. Unitățile economice supuse evacuării urmau a fi demontate și transportate în sud-vestul țării, dincolo de aliniamentul Sinaia-București-Giurgiu. Prefectura orașului Roman informa la 10 ianuarie 1944 că fusese evacuată Fabrica de zahăr. La jumătatea lunii ianuarie 1944 erau pregătite pentru evacuare 39 de unități economice din județele Roman, Bacău, Botoșani și Neamț. Operațiunea cea mai dramatică a fost însă evacuarea populației în condițiile rapidității operațiunilor militare. Locuitorii din județele Baia, Iași, Suceava și Rădăuți au fost „strămutați” din ordinul forțelor de ocupație din zona frontului către „interior”, în timp ce în restul Moldovei unde se aflau încă trupele germane, populația evacuată lua direcția Sud. Documentele arhivistice consemnează că județul Baia a fost complet evacuat cu excepția a două sate din extremitatea sud-vestică⁷.

Mărturiile culese de noi arată că lucrurile n-au stat chiar așa; mulți cetățeni n-au mai reușit să se refugieze fiind surprinși, fie de trupele sovietice a căror comportare a lăsat urme catastrofale, fie de trupele române și germane aflate în apărare și care au fost nevoite să recurgă la măsuri excepționale pentru bararea înaintării inamicului și pentru a-l lipsi de posibilitatea aprovizionării din localitățile ocupate. Astfel la 10 aprilie, comandantul Armatei 4, generalul Racoviță raporta că trupele noastre au aruncat în aer podurile de peste Moldova, de la Ruși, Șoimărești, Drăgușeni și Timișești, precum și cele din Lespezi, Dolhasca și Liteni⁸. În noaptea de 8/9 aprilie, locuitorii comunei Răucești au fost evacuați noaptea și repartizați să se instaleze provizoriu în mai multe localități din Depresiunea Cracăului: Oșlobeni, Bodești, Dobreni, Almaș și în Depresiunea Neamț: Pipirig, Braniște, Gura Secului, Cerbărie unde se aflau pășuni și ape curgătoare. În dimineața zilei de 9 Aprilie (Duminica Floriilor), primul convoi de căruțe ale refugiaților se încolonasă spre Tg Neamț pe șoseaua de la Oglinzi sau de la Grași (azi, Dumbrava)⁹. La 8 aprilie, ora 11.30, s-a primit ordin de evacuare forțată până la ora 6 dimineața a locuitorilor satului Timișești, întrucât urma să i se dea foc. La 9 Aprilie, toți locuitorii satului Boureni au fost evacuați în trei ore și tot avutul a rămas în mâinile armatei. A doua zi, satul a fost incendiat, fapt recunoscut de Regimentul 13 infanterie : „măsurile dictate de luptă au făcut ca locuitorii satelor Boureni, Moțca, Sodomeni și Pașcani să se refugieze și să fie evacuați numai cu ce au putut scăpa”¹⁰.

Vrednicul gospodar Gheorghe Olaru pe care am avut șansa să îl cunosc cu trei ani în urmă, în călătoriile mele de documentare, mi-a relatat că în ziua de 19 aprilie 1944, în satul Groși au apărut primii soldați ruși, venind atât pe drum dinspre Târzia dar și pe câmpuri dinspre Boroaia din direcția în care actualmente se află schitul cu

⁷ Constantin Cloșcă, *România în infernul mării conflagrații*, Editura SEDCOM LIBRIS, Iași, 1997, p. 69-71.

⁸ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar 1703, f. 96-97.

⁹ Dumitru Stan, *Război blestemat*, Editura „Cetatea Doamnei”, Piatra Neamț, 2009, p. 148, 203-207.

¹⁰ Constantin Cloșcă, *op. cit.*, p. 77.

hramul „Acoperământul Maicii Domnului”, mai exact dinspre Dadișa. În după-amiaza acelei zile s-au dat lupte grele în special pe islazul din fața satului unde se aflau adăpostiți în tranșee ostași ai unui regiment român. Trupele ruse de ocupație au solicitat atunci evacuarea populației din Groși în localitățile din nord estul țării, aflate sub controlul lor. Bădia Gheorghe Olaru, un om zdravăn cu o ținută impozantă, ni s-a prezentat cu o mare dorință de comunicare. Deosebit de jovial, ne-a repovestit cu mare emoție amintirile sale, consemnate cu mult talent de nora sa, învățătoarea Mariana Olaru. Astăzi aproape de 80 de ani, are o memorie excepțională și o capacitate formidabilă de fin observator al evenimentelor pe care le trăise la vârsta de 8 ani. Amintirea dramaticii scene a împușcării bunicului său de către un soldat rus beat îl face să tremure de emoție podidit de lacrimi. Îngroparea bunicului, în grabă, fără preot, confiscarea animalelor, uciderea cu cruzime a unei vaci gestante în pânțele careia vițelul încă viu era lovit cu cizma, fuga oamenilor din sat sub amenințarea trupelor de ocupație intrate în gospodăriile lor, refugiul spre Botoșani etc au devenit imagini pe care nu le voi uita niciodată.

Suferințele populației civile erau cu atât mai mari cu cât fiecare familie avea pe cineva plecat pe front. Acasă rămăseseră bătrânii, femeile și copiii.

În faza inițială, Armata 4 română cu postul de comandă la Bacău, urma să asigure apărarea sectorului dintre Horlești și Boroaia cu patru corpuri de armată (1,5,6 și 7), cu forțele comandamentelor 103 și 104 munte, ale Regimentului 8 grăniceri, precum și cu forțe germane din compunerea Grupului de corpuri de armată „Kirchner”.

Segmentul de front care ne ocupăm, între Vest Tg Neamț- Sud Pașcani și râul Siret a fost apărat, până la 14 mai, de **Corpul 1 armată** (P.C. Piatra Neamț, mutat apoi la Bozieni-Balș), comandat de generalul Radu Gherghe. Trupele Corpului 1 A se întorseseră, cu un an înainte, de pe frontul din Cotul Donului, pentru refacere la Craiova și erau dispuse astfel:

Comandamentul 104 Munte¹¹ (Detașamentul „SIRET”), comandat de gl Ilie Crețulescu, între Groși și Săvești. De la 1 mai a fost introdus în luptă și **Comandamentul 103 munte**;

Divizia 20 infanterie, comandată de generalul Corneliu Serghievici până la 28 aprilie, apoi de generalul Damian Rașcu (R 82, 83 și 91 Infanterie, Reg 39 și 40 artilerie), între Săvești și Timișești;

Divizia 6 infanterie comandată de generalul Gheorghe Gheorghiu (Regimentele 10 și 15 Infanterie, Regimentul 27 dorobanți, Regimentele 11 art și 16 artilerie), între râurile Moldova și Siret (Boureni-Stolniceni Prăjescu);

Divizia 8 infanterie comandată de generalul Dumitru Carlaonț (Regimentele 7 și 8 Vânători, R 29 inf „Dragoș” din Dorohoi, Regimentele 12 și 17 artilerie), inițial în

¹¹ Comandamentul 104 Munte s-a înființat la 18 oct 1943 sub denumirea de Comandamentul „Siret”, ca dublură a Diviziei 4 Munte. Compunere: batalioanele 113, 114, 116 și 117 VM. Comandanți: general Mihai Stănescu (20 oct 1943-4 aprilie 1944), general Ilie Crețulescu (4 apr-5 sept 1944).

rezervă în raionul Războieni-Dragomirești-Talpa-Văleni-Budești-Bălănești. Regimentul 8 Vânători întărit cu 2 companii brand de 120 mm avea să fie introdus în luptă la 4 mai în regiunea Borta Dracului, la Nord de Nemțișor.

La flancul stâng al Corpului 1 armată, adică la NV de Tg Neamț, cu misiunea de a bara trecătoarea Tg Neamț-Tulgheș-Ditrău, era Corpul 78 german¹² care subordona și forțele Regimentului 8 Grăniceri¹³, ale Batalioanelor fixe regionale „NEAMȚ” și „BUCOVINA” și ale Batalioanelor 25 și 26 skiori.

Jurnalul de operații al Armatei a 4-a consemnează că în ziua de duminică, 23 aprilie, batalioanele Corpului 104 Munte se aflau în contact cu inamicul pe linia: 1 km Sud Munteni, mamelonul Sud 471,3 m, Vest pădurea Sud Brusturi, și de acolo mai departe ocupă poziții fără contact pe linia: Est Brusturi, 1 km Est cota 428, liziera SV Poiana, dealul Târzia, cota 486; 1 km NE Săcuța, păduricea Nord Săcuța, Moișa. Era neclară situația Batalionului 25 Skiori. Din informații de la ofițeri, se pare că acest batalion ar fi fost respins pe Dealul Chelboșeni (*1 km Sud Boroaia*). Satul Bogdănești fusese ocupat de inamic în după amiaza zilei precedente.

Trupele noastre au reușit să cucerească forma de teren împădurită cu cota 471 (5 km Nord Tg Neamț) și duceau lupte îndârjite cu inamicul la Brusturi și în regiunea Moișa pentru a-l împiedica să pună piciorul pe înălțimile dintre Oglinzi și Moișa.

Către ora 17, inamicul a atacat pe direcția Brusturi-Dealul Lebedei și pe direcția Boroaia-Săcuța.

Localitatea Brusturi a trecut câțva timp din mână în mână.

Linia de contact, la ora 18.30, era: 1 km Sud Munteni, mamelonul 1,5 km SE cota 471, șoseaua Oglinzi-Brusturi, liziera Est cota 428, liziera Est Pădurea. Lebedei, liziera Est satul Groși, cota 478, Dealul Groși și Moișa, Dealul Muții (*Nord Moișa*), iar la dreapta Detașamentului Constantinescu, liziera Est Pădurea Dealul Mutului (*Sud Râșca*) și Dealul Slatinei (Sud-Vest Râșca)

Era evident că trupele sovietice intenționau să ia controlul asupra culmii Pleșului, un obstacol natural care asigura apărarea flancului stâng al dispozitivului româno-german. Culmea Pleșului mărginește la nord Depresiunea Neamțului și poartă pe umărul sudic bătrâna fortificație mușatină, zăgăzuind sute de ani invaziile dușmane de la miază-noapte. De-a lungul a aproape 25 de kilometri, această barieră orografică, cu o altitudine de peste 900 metri în Dealul Cerdacului de lângă Mănăstirea Neamț, coborând apoi spre 530 metri, a fost menită parcă să aibă rolul de bastion de apărare a orașului Târgu Neamț și să protejeze viața tuturor locuitorilor de pe valea Ozanei și a

¹² Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar 1703, f. 7-16.

¹³ Regimentul 8 Grăniceri s-a înființat la începutul anului 1941. La 1 aug 1944 era comandat de colonelul Șunda Dumitru, având ca ajutor pe lt col Iliescu Dumitru. Compunere: compania comandă, companie pompieri, companie aruncătoare de 120 mm (gr bombă = 16 kg, bătaie max = 5700 m), compania vânători care de luptă, 3 batalioane a câte 4 companii). Un regiment de grăniceri era structurat puțin diferit de un regiment de infanterie din 1941: trei batalioane, dar unul era pentru instrucție, nu pentru campanie. Fiecare batalion era compus din două companii de puscaci și o companie de armament greu. Exista de asemenea și un pluton calare în fiecare regiment (numerotate de la 1 la 8)

Topoliței. Odată trecut acest obstacol natural, se deschideau căile de comunicație spre sudul Moldovei sau spre Transilvania prin traversarea muntelui Pătru-Vodă.

În fața acestui zid au fost ținute timp de cinci luni de zile mari unități ale Armatei Roșii în primăvara și vara anului 1944.

Creșterea puterii ofensive a inamicului a determinat introducerea în luptă, de la 1 mai, a batalioanelor Comandamentului 103 Munte¹⁴ care s-au deplasat în noaptea de 1/2 mai pe direcția Humulești-Nemțișor, pregătindu-se pentru a interveni la stânga C 104 Munte și a ocupa zona împădurită NV Tg Neamț pe direcția Groși. Postul de comandă al Comandamentului a fost instalat la Vânători-Neamț¹⁵.

În cursul nopții anterioare, inamicul a atacat, în repetate rânduri, în sectorul Comandamentului 104 Munte, la legătura dintre Compania „BICAZ” și compania din Karpaten Regiment care apăra localitatea GROȘI. Prin respingerea acestei companii, s-a rupt legătura cu Compania „BICAZ” și prin golul creat, unități inamice s-au infiltrat până în zona cotei 632.

Intervenția Batalionului 26 Skiori, a dus la nimicirea pătrunderilor inamice, trupele acestuia ajungând în Poiana Lingurari unde au stabilit legătura cu Karpaten Regiment, la nord de cota 404. După ora 16.00, inamicul aducând întăriri, a reușit atacul în forță de circa un batalion sprijinit de artilerie, din direcția Târzia către Dealul Groși și cu valoarea a 2-3 batalioane din pădurea Est Poiana Lingurari către Dealul Arșița și Dealul Căprăria.

Comandamentul 103 Munte a luat în subordine Batalionul de Skiori, Batalionul Fix Regional Neamț, Bateria de artilerie de câmp și Bateria grea, detașate de la Corpul 17 german.

În dimineața zilei de 2 mai, sub protecția ceții artificiale lansate pe Valea Moldovei, inamicul a executat bombardamente puternice de artilerie și branduri, cu începere de la ora 4.00, în zona pădurii și a satului Boureni, astfel încât legătura cu unitățile de la Timișești au fost rupte. După amiaza, batalioanele Comandamentului 103 Munte au atacat pe Valea Slatinei cu grosul pe Dealul Căprăriei și Dealul Lebedei. La ora 19.30, un regiment inamic a atacat batalionul de vânători de munte aflat la 1 km nord de Nemțișor, respingându-l spre sat astfel că a pierdut legătura cu batalionul din dreapta care rezista pe Dealul Nemțanu. În cursul nopții, inamicul a continuat să aducă noi forțe în această pungă.

Pentru remedierea situației, comandamentul Corpului 1 Armată a ordonat continuarea contraatacului cu grosul C 103 Munte pe Dealul Căprăriei concomitent cu o pătrundere în lungul crestei Dealul Cetățuia-Culmea Pleșului și a cerut Comandamentului German de la Mânăstirea Neamț să contraatace, concomitent, cu C

¹⁴ Comandamentul 103 Munte s-a înființat la 18 octombrie 1943 ca dublură a Diviziei 3 Munte sub numele de Comandamentul „Criș”. Comandat de generalul Mihail Cămărașu și, de la 19 mai, de colonelul Spiridon Săulescu, C 103 Munte era compus din batalioanele 105, 106, 111 și 112 VM, Divizionul 109 Tunuri Munte și Bateria 103 Obuziere Munte.

¹⁵ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar 218, f. 5.

103 Munte, pe direcția Dealul Groși-Dealul Arșița și pe direcția M-rea Neamț-Dealul Borcanu pentru a atinge culmea Pleșului.

Sesizând pericolul ruperii apărării în această zonă, comandamentul Armatei a ordonat aducerea Regimentului 8 vânători aflat la Tupilați, întărit cu 2 companii brand de 120 mm, pentru îndreptarea situației de la C 103 Munte.

La ora 3.45, trupele noastre au declanșat atacul întâmpinând o dărză rezistență din partea inamicului și au ajuns cu B 106 VM pe versantul Sud Valea Slatinei și pe Dealul Căprăriei până la cota 662 (la inamic), cu B 105 VM plus 3 companii din B 111 VM pe liziera Nord NEMȚIȘOR, cu Compania „BICAZ” la bifurcația șoselei Vest Nemțișor, cu o companie germană la Est cota 530, cu un pluton din Batalionul Fix Regional „Neamț” pe cota 191 și cu unități din Karpaten Regiment plus B 25 Skiori de la Poiana Vămii, liziera NV Groși, Dealul Moșișenilor și Dealul Moșișă.

În noaptea de 3/4 mai, Regimentul 8 Vânători a fost transportat auto la Vânători Neamț fiind în măsură să intervină în sectorul C 103 Munte.

În ziua de joi, 4 mai, artileria și aruncătoarele C 104 Munte au împrăștiat trupele inamice adunate în Valea Slatinei.

În sectorul Comandamentului 103 Munte, Regimentul 8 Vânători s-a deplasat prin Mânăstirea Neamț către baza de plecare de pe Dealul Culmea Pleșului (cota 791) unde și-a instalat primul batalion la ora 12.20. La ora 15.30, Regimentul a ajuns în regiunea Borta Dracului de unde a împins o fracțiune spre Valea Slatinei pentru a lua legătura cu Batalionul 106 din C 103 Munte care se afla pe versantul de Nord al Dealului Căprăriei.

În dimineața zilei de 5 mai, unitățile Comandamentului 103 Munte se aflau pe pantele Nord ale Dealului Căprăriei (cota 662), în legătură la 500 m Nord cota 662 cu dreapta Regimentului 8 Vânători care se găsea pe pantele Sud Borta Dracului.

În sectorul Comandamentului 104 Munte, Batalionului 118 VM și Batalionului 26 Skiori au atacat la ora 8.00 în legătură cu dreapta Comandamentului 103 Munte pe direcția Dealul Vartic, cota 443, cota 475, reușind ca până la ora 13.00 să atingă cota 443, călare pe pârâul Slatinei.

În sectorul Comandamentului 103 Munte, acțiunea de curățire, de-a lungul crestei Căprăriei și pe Dealul Arșița a progresat foarte încet, reușind până la ora 14.30 să ajungă pe părțile de Est ale acestor dealuri. Legătura cu dreapta C 17 german nu a fost restabilă, cota 662 a fost cucerită la ora 18.00.

Până la căderea serii, trupele Comandamentului 104 Munte, inclusiv ale Batalionului 25 Skiori au ajuns pe linia: colțul Sud Poiana Lingurari, 400 m Est cota 449,5, Est cota 455. S-a realizat legătura la stânga cu dreapta Comandamentului 103 Munte pe pantele de SE ale Dealului Căprăriei și Dealului Arșiței.

În cursul nopții, atacul inamic, executat prin surprindere asupra cazematelor 27 și 30, a fost respins până la orele 4.30, dușmanul lăsând pe teren 30 morți, 100 kg trotil și alt armament.

În ziua de 6 mai, la ora 9.45, C 103 Munte, a atacat după o pregătire scurtă de artilerie trupele inamice de pe Dealul Arșița. Până la ora 16.00, unitățile au progresat cu greu întâmpinând puternice rezistențe inamice.

Regimentul 8 Vânători, neputând să lichideze prin atac de front rezistențele de pe Dealul Arșița, a montat o manevră pe la Nord cu un batalion.

Batalioanele 105 și 112 Munte curăță rezistențele inamice de pe creasta NE cota 662.

Potrivit hotărârii Grupului de armate Wöhler, Corpul 1 Armată primește ordin, la ora 22.00, ca începând cu data de 7 mai, ora 6.00 să reia comanda asupra întreg sectorului său până la limita Nord Vest la legătura cu dreapta C 17 Armată german, pe linia principală de rezistență, la Dealul Moișa. Conform aceleiași dispozițiuni, Comandamentul 7 Artilerie german (Arko 7), pus la dispoziția Armatei, ia sub ordine: C 103 Munte, C 104 Munte, Batalionul Fix Regional Neamț, Grupul 10 Skiori cu Batalioanele 25 și 26 (*Grupul 10 Skiori a fost constituit în organica D 1 Munte în luptele din Crimeea și Caucaz, sub comanda colonelului Francisc Rotta*) și toate unitățile germane aflate în sector, până la limita de Vest a Armatei. După recucerirea vechii linii de rezistență, pe lizierele Est ale pădurilor NV Tg Neamț, urma ca regimentul alpin german (Karpaten Regiment) să fie pus la dispoziția Grupului Wöhler la Piatra Neamț, iar Regimentul 8 vânători să revină în organica Diviziei 8 infanterie la Crăcăoani.

În ziua de duminică, 7 mai, la flancul drept al dispozitivului Corpului 1 Armată, în sectorul Diviziei 6 infanterie, inamicul a reușit să se infiltreze din nou în cursul nopții, în șanțul anticar din fața cazematelor 27 și 30. Curățirea șanțului e în curs. La ora 9.30, inamicul a tras din nou cu tunuri anticar asupra cazematei 37 fără a-i cauza stricăciuni. Din cauza brandurilor inamice au explodat 43 mine contra infanteriei.

La D 20 infanterie, după declarația unui dezertor inamic, un atac de forță unei companii ce urma să aibă loc asupra pădurii Făgețel a fost oprit la ora 4.30 de focul apărării, la circa 500 m Nord cota 312.

La Comandamentul 104 Munte, patrulă din Batalionul 26 Skiori au fost împinse la 300 m Sud încrucișarea drumului Groși-Oglinzi cu Valea Slatinei de unde stăpânesc cu foc liziera de Sud a pădurii de pe Dealul Târzia.

La Comandamentul 103 Munte, Batalionul I din Regimentul 8 Vânători a reușit să cucerească Dealul Arșița cu cota 619, dar nu a mai putut înainta spre Est din cauza rezistenței inamicului. O companie din B II / R 8 Vânători, executând o manevră pe la NE Dealul Arșița a fost oprită de inamic la 700 m NV de încrucișarea drumului Groși-Oglinzi cu Valea Slatinei de unde nu mai poate înainta.

Comandamentul 103 Munte înregistrează pierderi mari și raportează capacitatea operativă redusă la circa 50%.

La 8 mai, în sectorul Diviziei 6 infanterie, către ora 2, un pluton inamic care purta exploziv a atacat cazemata 23, regiunea Sud Sodomeni, prin surprindere, însă a fost respins cu pierderi.

Potrivit ordinului Grupului de armate Wöhler, Comandamentele 104 M și 103 M au constituit Gruparea General Welker care a trecut sub comanda Corpului 17 A german. Continuând atacul, trupele Comandamentului 104 Munte și ale Batalionului 26 skiori au ajuns la intersecția Văii Slatinei cu drumul Oglinzi-Groși.

Comandamentul 103 M cu Regimentul 8 Vânători au atins cu stânga același drum Oglinzi-Groși și la NV Valea Slatina. Grupele de atac au primit ordin să se oprească și să se organizeze la teren pe obiectivul cucerit (drumul Oglinzi-Groși).

În spatele acestui obiectiv se continuă curățirea inamicului în Valea Slatinei.

În ziua de 9 mai, în sectorul Comandamentului 104 M, inamicul a fost încercuit în pădurea Slatina, realizându-se joncțiunea între grupările care au atacat la Sud de Dealul Arșița și la Nord de Dealul Căprăriei, în zona încrucișării de drumuri 2 km Sud Groși.

Inamicul încercuit a primit ordin la radio să reziste cu orice preț¹⁶.

În împrejurimile satului Săcuța au ținut piept înaintării sovietice militarii Regimentului 8 vânători român și cei ai Regimentului 2 Carpatin german (Karpaten Regiment). Sovieticii au făcut eforturi desperade pentru a pătrunde, îndeosebi prin deschizătura Borta Dracului și a ieși în Braniște și Vânători-Neamț, întrucât puteau să lovească din flanc și spate poziția fortificată care începea de la Oglinzi, continua la Pașcani și de aici mai departe la Iași-Chișinău.

Mulți dintre militarii români căzuți în încleștările care au avut loc pe aceste meleaguri au fost îngropați în cimitirele de la Mânăstirea Neamț, Poiana Lebedei și Borta Dracului. Militarii germani care au avut aceeași soartă, luptând cot la cot cu românii, au fost înmormântați în câmp, în cimitire constituite ad-hoc. Așa este cazul unui mic cimitir german situat la marginea satului Săcuța ale căror urme nu se mai văd, dar despre care își aminteau unii oameni mai în vârstă din partea locului¹⁷. Aici a început construcția unei mânăstiri de rit vechi intitulată sugestiv Mânăstirea Eroilor.

Am vizitat-o, însă, din păcate, memoria celor care au fost martori la evenimentele din vara anului 1944 nu ne-a permis identificarea exactă a locului unde câteva cruci din mestecăn vegheau, în anii 50' ai secolului trecut, liniștea militarilor germani căzuți în împrejurările dramatice de atunci.

În cursul nopții de 9/10 mai și în dimineața zilei de 10 mai, inamicul a atacat cu circa 2 companii din direcția Dealul Târzia pentru despresurarea inamicului încercuit în Valea Slatinei. Atacul a fost respins. Cu începere de la 11.30, atacul trupelor proprii (4 batalioane) a progresat cu succes dinspre NE spre SV, în spatele inamicului de la Est de cota 662. După declarațiile prizonierilor, inamicul în forță de circa 450 oameni a fost încercuit la Est de cota 662, înregistrând pierderi mari și lăsând pe teren numeroși morți¹⁸. La 12 mai, Corpul 7 armată raportează că rezistența inamicului

¹⁶ *Ibidem*, ff. 7-8; 10; 13-14; 18; 23-25; 28-30; 39-40; 44-45; 49; 52-58; 61-62; 68-69; 75.

¹⁷ Colonel Ion Strujan, *Mânăstirea Eroilor*, în „Observatorul Militar”, 1990.

¹⁸ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar 218, ff. 80-88.

încercuit pe Valea Slatinei a fost redusă complet, înregistrându-se 250 morți și cca 100 prizonieri¹⁹.

De la 12 mai, sectorul de apărare al Corpului 1 armată a fost preluat de **Corpul 7 armată** având postul de comandă la Piatra Neamț, mutat apoi la Agapia. Sub comanda generalului Gheorghe Potopeanu până la 15 aug și a generalului Hugo Schwab, Corpul 7 armată subordona comandamentele 104 și 103 Munte, Grupul 10 skiori, Batalionul Fix Regional NEAMȚ, Regimentul 17 infanterie²⁰, Regimentul 1 Artilerie grănicerească (ambele în curs de afluire), Regimentul 6 Artilerie Grea, în zona mărginită la Vest de linia de despărțire dintre A 4 și Corpul 17 german: Dolhasca, Boroaia, Pipirig, Farcașa. Misiunea sa era de a asigura flancul stâng al Armatei 4, interzicând pătrunderea inamicului spre Piatra Neamț sau infiltrarea acestuia prin pădurile NV și V de Tg Neamț. O eventuală pătrundere mai adâncă a inamicului trebuia să fie zăvorâtă pe defileul Crăcăoani, închizând totodată Valea Neamțului spre Vest. Asigura legătura cu Corpul 17 Armată German de la Moșiș.

Cumplitele confruntări din perioada 3-13 mai 1944, pe Culmea Pleșului, în zonele Borta Dracului, Dealul Căprăriei, Bâtea cu Plai și Dealul Arșiței au fost descrise de supraviețuitori, chiar dacă datarea lor și nici unitățile care au luat parte nu sunt exacte, rămân imaginile de apocalipsă din acele zile. Iată câteva mărturii, adunate de Dumitru Stan și cuprinse în volumul „Război blestemat”:

„Nu după mult timp pozițiile noastre au început să fie bombardate de artilerie și aruncătoare trase de armata sovietică”.

„Fălfăitul proiectilelor de brandt tulbura liniștea relativă, spărgându-se pe coasta din vale”.

„Norii grei planau deasupra noastră. De săptămâni nu mai văzusem zarea albastră, nici soarele zglobiu pe cerul mohorât. Vremea avea înfățișarea unui om furios, gata-gata să se năpăstuiască asupra adversarului”.

„Toată priveliștea se afla sub amenințarea unui potop ce se apropia”.

„Aici pe Valea Culeșa în „Borta Dracului” s-a declanșat cel mai sângeros măcel și cele mai cumplite bătălii pe viață și pe moarte între trupele române și armata sovietică de pe întreg frontul din Moldova în cel de-al doilea război mondial”.

Corpul Vânătorilor de Munte și celelalte unități de luptă ale armatei române angajate pe frontul de nord-vest de Tg.Neamț au desfășurat acțiuni rapide în

¹⁹ *Ibidem*, f. 108.

²⁰ Regimentul 17 infanterie (titulatura completă este Regimentul 1 Mehedinți nr 17 „Știrbei-Vodă”) s-a înființat în 1880 cu reședința la Turnu Severin până în 1920 când a fost mutat la Lugoj. A participat la Campania din 1913, iar între 1916-1918 a fost încadrat în Divizia 1 Infanterie, luptând pe Valea Cernei și a Jiului, apoi la Mărășești și Cireșoia. În Campania din 1941 a fost încadrat în Divizia 21 Infanterie și a luat parte la luptele pentru eliberarea sudului Basarabiei, la cele de la Dalnic și Odessa. La 12.05.1944, regimentul a fost mobilizat și dislocat în zona Piatra Neamț, cu misiuni operative. Evenimentele de la 23 august 1944, au găsit regimentul în contact cu inamicul și încadrat în Comandamentul 103 Munte, s-a deplasat spre Transilvania, pe direcția Praid-Sovata-Valea Mureșului-Sângiorgiul de Pădure, unde a dus lupte grele împotriva trupelor germano-maghiare.

dispozitivul de luptă al armatei sovietice obligând-o să se restrângă în „Valea Morții”.

Trupele ruse înzestrate cu armament modern și tehnică de luptă superioară, rezistau atacurilor lansate ale armatei române și contraatacau în forță pe coasta dealului de la „Borta Dracului”.

Barajele de foc executate fără întrerupere atât de artileria română cât și de artileria grea a rușilor lansau proiectile de mare calibru asupra întregii zone de pe Valea Culeșa unde erau masate trupe ale armatei sovietice dar și trupe române aflate în apropiere.

Obuzele și bombele ce cădeau produceau un zgomot infernal iar copacii loviți de proiectile cădeau peste soldații ruși și peste ostașii români. Peste tot vedeai imagini șocante, soldați zdrobiți de arbori, trupuri sfârtecate de proiectile, și acoperite de pământ, auzeai ostași care strigau după ajutor să fie scoși de sub trunchiuri de copaci. Comandanții ruși nu aveau timp să privească acest măcel cumplit. Călcău peste trupurile soldaților morți strigau și îndemnau la luptă:

„La atac! La atac! Ocupați panta dealului și înaintați spre culmea Pleșu!”

În asemenea condiții deosebit de grave când armata sovietică lupta cu peste 30.000 de soldați pe Valea Culeșa și în „Borta Dracului” iar armata română se clătina în fața rușilor gata, gata să se prăbușească, artileria germană amplasată în pădurea Braniște a decis fără acordul comandantului român al Corpului 7 Armata să bombardeze în „Borta Dracului” cu proiectile incendiare pentru a neutraliza Armata Roșie dezlănțuită cu scopul de a fi distrusă.

Primele proiectile incendiare au căzut în apropiere de o mare grupare de forțe sovietice care se aflau dislocate în „Borta Dracului” dar următoarele lovituri au fost plasate în mai multe puncte atingând și trupe române.

Bombardamentul de artilerie cu proiectile incendiare trase de bateriile germane au continuat fără întrerupere în „Borta Dracului” și pe coasta dealului producând derută pe întreg frontul.

Tragerile executate de bateriile germane erau dirijate de posturile de observare ale nemților care nu aveau o poziție prea bună și un control pe toată „Valea Culeșa” și nu-și puteau da seama de pozițiile ocupate la un moment dat a celor două fronturi pentru a regla tragerile.

Bombele incendiare cădeau peste tot pe Valea Culeșa și în „Borta Dracului”.

Cei care au scăpat din acest „iad” aveau să descrie acele momente și imagini zguduitoare din „Valea Morții”.

„- Nu ne puteam da seama ce se întâmpla acolo”.

„- Ploua cu foc din ceruri, era o adevărată SODOMĂ”.

„Proiectilele ce cădeau peste soldații ruși dar și asupra ostașilor români erau devastatoare”.

„Exploziile proiectilelor incendiare împrăștia pe o rază mare soluții chimice pe hainele luptătorilor iar flăcările se întindeau cu mare viteză și în câteva minute toți ardeau de vii fără nici o scăpare”.

„Pe „Valea Culeșa” și în „Borta Dracului” nu se mai vedea decât fum în urma exploziilor produse de bombele incendiare iar mirosul insuportabil degajat din trupurile soldaților carbonizați, amestecat cu sulf și pucioasă te sufoca de-ți tăia răsuflarea”.

În „Borta Dracului” nu exista decât „Moarte și Groază”. „Aici a fost blestemul lui Dumnezeu”.²¹

Comunicatul Comandamentului de căpetenie al armatei asupra operațiunilor din ziua de 13 mai 1944 publicat în ziarul „Curentul” informa că „în zona împădurită de la nord de Târgu Neamț, un contraatac al trupelor române a lichidat o pătrundere sovietică, provocând inamicului pierderi sângeroase. S-au capturat peste 300 prizonieri”²².

Același organ de presă publica știrea că „în ziua de 10 Mai, trupele române au executat o excelentă manevră de încercuire dinspre Sud și Nord, închizând pe un front de 12 km, o breșă aproape paralelă cu șoseaua Timișești-Paşcani, deci mai la Vest de unde săptămâna trecută sovieticii au încercat să facă o străpungere a frontului, acum încercuind în același timp mai multe formațiuni sovietice într-un sector deluros și păduros nimicindu-le aproape complet și luându-le restul ca prizonieri.”²³

Până la sfârșitul lunii mai, în sectorul de apărare al Corpului 7 armată se înregistrează numeroase schimburi de focuri precum și o vie activitate de cercetare inamică materializată în multe încercări de infiltrare în dispozitivul trupelor proprii.

În cursul lunii iunie se constată o intensificare a confruntărilor în zonele Dealul Boroaia, Poiana Gaftonești, Dealul Târzia, Dealul Dadeș, Dealul Căprăriei, Borta Dracului. Incursiunile inamice se înmulțesc, dar sunt respinse de către trupele noastre, crește intensitatea focului de artilerie și de branduri grele. Se profilează din ce în ce mai mult intenția inamicului de a rupe apărarea noastră în sectoarele Răucești, la vest de Tg Neamț, și pe direcția Groși, Nemțișor. Satul Oglinzi a fost ocupat în întregime. Batalioanele de vânători de munte ale comandamentelor 103 și 104 munte, între care se intercalaseră trupele Regimentului 17 infanterie se opun cu înverșunare atacurilor sovietice pornite de pe versantul nordic al Culmii Pleșului. În noaptea de 10/11 iunie, ora 03.15, a fost respins prin foc de artilerie, branduri și arme automate un atac inamic dat cu circa un pluton la legătura dintre C 104 M și C 103 M (cota 443).

S-au remarcat în mod deosebit ostașii Regimentului 17 infanterie, fapt pentru care fruntașul Lazăr Rusalim și soldații Staicu Ion și Moraru Nicolae au fost decorați cu Ordinul „Bărbăție și Credință” cu spade „pentru îndrăzneala, curajul și spiritul de sacrificiu arătate în incursiunea făcută la inamic în ziua de 11 iunie 1944 cu care ocazie au luat o placardă de propagandă inamică prin care se îndrumau ostașii noștri să dezerteze”²⁴: Fruntașului Lăcătușu Ioan decorat cu Crucea „Serviciul Credincios” cu spade cls II-a i-a fost trimis brevetul la domiciliu în comuna Mânăstirea din Județul

²¹ Dumitru Stan, *op. cit.*, p. 169-171.

²² „Curentul”, anul XVII, nr 5834, luni, 15 mai 1944, p. 1.

²³ *Ibidem*, nr 5842, marți, 23 mai 1944, p. 1; 3.

²⁴ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Regimentul 17 infanterie*, dosar Decorații 1944-1945, f. 42.

Ilfov²⁵. Plutonierul major Crăciun Gheorghe din același regiment avea să fie decorat la 11 august cu Crucea „Serviciul Credincios”, în garnizoana Mânăstirea Neamț, pentru că *„în funcția de plutonier major cu administrația Companiei de comandă și comandant al trenului de luptă al R 17 infanterie, a depus o muncă de zi și noapte pentru bunul trai al trupei și animalelor, arătând o grijă deosebită pentru armamentul și echipamentul Companiei. Pe lângă funcțiunile arătate mai sus, acest subofițer a fost însărcinat cu amenajarea Casei de odihnă pentru trupa Comandamentului 103 Munte, înființată la Seminarul din M-rea Neamț, reușind ca în timp de 48 de ore, lucrând zi și noapte, să doteze această casă de odihnă cu paturi individuale, cea mai exemplară curățenie, dând cu adevărat aspectul unui lăcaș de odihnă care este admirat de toți cei ce-l vizitează”*²⁶.

În ziua de 15 iunie aruncătoare inamice de pe Dealul Târzia au tras la ora 19.30 circa 40 lovituri asupra pozițiilor noastre 500 m E cota 610 m (1 km SV Poiana Gaftonești). Artileria proprie a surprins două companii inamice, în deplasare de la Cornilești (Est Târzia) spre Poiana, provocându-le pierderi mari²⁷.

În ziua de 27 iunie, în sectorul Comandamentului 103 M către ora 15.30, o patrulă inamică de aproximativ 15 oameni s-a apropiat de liniile noastre în zona 500 m Vest Poiana Gaftonești, dar a fost respinsă prin foc de infanterie. Noaptea, la orele 00.35, o încercare inamică de a se infiltra în Valea Săcuței și în Valea Slatinei a fost respinsă²⁸.

La sfârșitul lunii iunie, acțiunile de cercetare proprii ale Comandamentului 103 Munte au constatat că inamicul continuă să se organizeze cu șanțuri, rețele de sârmă ghimpată și cazemate pe liziera de sud a Poienei Lingurari.²⁹

În luna iulie se constată o atitudine defensivă a trupelor sovietice care se limitau la aceleași cunoscute infiltrații de tăria unui pluton în liniile noastre, soldate de fiecare dată cu respingerea acestora. În rest, schimburi de focuri de artilerie și aruncătoare pe tot sectorul de apărare al Corpului 7 armată.

La 22 iulie, comandantul Armatei 4, generalul Mihail Racoviță era informat că aliatul german a început să retragă o serie de divizii de pe frontul din Moldova, ceea ce impunea extinderea fâșiei de apărare a trupelor române spre nord către munți. Pe de altă parte, se observă o punere aproape completă a trupelor române sub comandă germană. În urma acestei decizii care slăbea puterea de rezistență a diviziilor noastre, generalul Racoviță solicita conducerii Marelui Stat Major *„să reexamineze situația gîngășă în care se găsesc trupele și comandamentele române și să o clarifice. Se poate întâmpla să ne vedem în fața unei avalanșe și atunci va fi prea târziu”*.³⁰

²⁵ *Ibidem*, f. 45.

²⁶ *Ibidem*, f. 61.

²⁷ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar 219, ff. 160-162.

²⁸ *Ibidem*, f. 250.

²⁹ *Ibidem*, f. 251-252.

³⁰ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar nr 220, ff. 130-132.

În ultima săptămână a lunii, Jurnalul de operații consemnează că în fâșia Corpului 7 armată au avut loc trageri intense de artilerie, aruncătoare și arme automate de ambele părți, incursiuni la inamic și de la inamic pe dealul Botelor și în Valea Săcuței, precum și o intensificare a propagandei rusești prin megafoane. Două batalioane ale Regimentului 8 grăniceri au fost deplasate în satul Lunca, cel de al treilea fiind dislocat la Crăcăoani³¹.

Sinteza informativă concluzionează că în prima decadă a lunii august, „*inamicul a păstrat aceeași atitudine defensivă pe tot frontul dintre Carpați și Prut*”. În sectorul de front de care ne ocupăm, la 5 august, au fost semnalate două incursiuni inamice la sud de Munteni și la sud-est de cota 471, iar Regimentul 1 Artilerie Fortificații a executat o tragere contra unei coloane de muniții inamice pe șoseaua Est Oglinzi, obținând lovituri în țintă, observându-se explozia mai multor căruțe cu muniții³². A doua zi, Regimentul 8 Artilerie Grea a neutralizat o baterie inamică la Est de Moțca și 2 tunuri anticar la Preutești. Un tun greu inamic a fost scos din luptă de artileria Comandamentului 103 Munte la 1 km Sud de biserica din Boroaia³³.

În seara zilei de 9 august, în sectorul Comandamentului 103 Munte, pe Valea Săcuței, a fost respinsă o încercare de apropiere a unei companii inamice de liniile noastre³⁴. În noaptea de 10/11 august la ora 22.30, inamicul a atacat cu 2 plutoane pe Valea SLATINEI și Dealul CĂPRĂRIEI, fiind respins prin focul artileriei și aruncătoarelor.

Perioada 9-16 august pare a fi lipsită de acțiuni importante, aici în sectorul Corpului 7 armată, pentru că inamicul își concentrase forțele între Prut și Siret unde în eșalonul I, erau dispuse trei armate (Armata 4 gardă, Armata 25 sovietică și Armata 7 gardă), iar în eșalonul al doilea Armata 53 și Corpul 18 blindat. Între Pașcani și Gura Humorului opera Armata 40 sovietică în primul eșalon și Armata 6 tancuri în al doilea eșalon. De aceea comandamentul Armatei 4 române a considerat aliniamentul fortificat „Traian” de la sud de Iași (Târgu Neamț-sud Pașcani-nord Hândrești-sud Iași-nord Răducăneni-nord Lozova-est Chișinău-est Tătărași) ca având un rol primordial în stabilitatea apărării³⁵. Desigur, nu putea fi neglijată aripa stângă a dispozitivului armatei unde direcțiile probabile de pătrundere a inamicului în sectorul Corpului 7 armată erau Tg Neamț-Crăcăoani, Blebea-Târpești, Petricani-Grumăzești și Oglinzi-Vânători-Neamț. Corpul 17 german trebuia să bareze încercarea inamicului de a pătrunde pe Valea râului Neamț³⁶.

La 19 august, Batalionul 118 VM a ocupat cazematele de la Sud râul Neamț (Ozana) . Din acest batalion s-a creat Detașamentul Maior Dumitrescu, compus din 2

³¹ *Ibidem*, filele 134, 148, 155-156, 159, 167, 180.

³² Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar nr 221, ff. 30, 50.

³³ *Ibidem*, f. 35.

³⁴ *Ibidem*, ff. 47-48.

³⁵ Alesandru Duțu, *op. cit.*, p. 293.

³⁶ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar nr 221, f. 70.

companii pușcași și 1 pluton mitraliere, care a fost dislocat la V Tg Neamț-Condreni, ca rezervă a Comandamentului 103 Munte.

Batalioanele Comandamentului 103 Munte s-au deplasat astfel: B 105 VM la Grumăzești, B 106 VM la Vânători-Neamț, B 111 la Nemțișor și B 112 la Sacalușești. Grupul 61 Cercetare a fost dislocat la Agapia, Batalionul II din Regimentul 8 Grăniceri la Târpești, iar Batalionul Fix Regional „NEAMȚ” la Crăcăoani³⁷.

Marea ofensivă sovietică declanșată în dimineața zilei de 20 august, după o masivă pregătire de artilerie, s-a concentrat pe un front de 25 km între Rediul Mitropoliei și nord Podul Iloaiei. Atacul năvalnic al trupelor de infanterie și blindate sovietice a reușit să creeze o breșă de 30 km, între Iași și Podul Iloaiei, pe o adâncime de 25 km, în sectoarele Corpului 6 armată și ale diviziilor 7 infanterie, 5 infanterie române și 79 infanterie germană. În pofida rezistenței dârze a trupelor româno-germane, inamicul a ocupat orașul Iași și a pătruns la sud de Bahlui. Corpurile 4 și 6 armată înregistrează pierderi foarte mari în oameni și materiale.

În ziua de Duminică, 20 august, se primește informația că Divizia 5 infanterie este complet distrusă. Mareșalul Ion Antonescu însoțit de generalul Petre Antonescu, comandantul Diviziei de gardă, sosește la Comandamentul Armatei a 4-a, unde rămâne până la 22 August inclusiv. La ora 19.00, la Comandamentul Armatei a 4-a are loc o convocare la care iau parte Mareșalul Antonescu, generalul Petre Antonescu, generalul Otto Wöhler, comandantul Grupului de armate, generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major, generalul Gheorghe Avramescu, comandantul Armatei 4 române, generalul Gheorghe Jienescu, ministrul Aerului, colonelul Nicolae Dragomir, șeful de stat major al Armatei 4, colonelul Munteanu, colonelul Tomescu. Se discută situația operativă și măsurile care se mai pot lua pentru oprirea ofensivei ruse sau pentru salvarea forțelor din Nordul Moldovei de la o distrugere care pare iminentă. Generalul Wöhler susține să se reziste și să se contracte peste tot inamicul, opinie cu care par a fi de acord Mareșalul Antonescu și generalul Șteflea, în timp ce restul comandanților participanți la convocare sunt de părere că ar fi oportună retragerea pe alte poziții spre înapoi a trupelor din Nordul Moldovei³⁸.

A doua zi, la ora 15, Mareșalul Antonescu revine la Comandamentul Armatei 4 sosind de la Slănic Moldova unde se afla postul de comandă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Aici a avut o întrevedere cu generalul Hans Friessner căruia i-a solicitat replierea trupelor pe linia Adjud-Oancea-Bolgrad. Încrezător în promisiunea lui Friessner că vor sosi unele divizii blindate germane în zona Bârlad cu care se va putea reacționa, Mareșalul își menține poziția că trebuie să se reziste, în pofida părerii comandantului Armatei 4 și a șefului de stat major care susțineau că ar fi bine să se treacă neîntârziat la o desprindere a trupelor și ducerea lor mai spre Sud.

În acest timp inamicul făcea progrese însemnate și devenea serios amenințător pentru trupele ce se găseau în Nordul Moldovei. La 22 august, situația operativă părea

³⁷ *Ibidem*, ff. 118-119.

³⁸ *Ibidem*, ff. 123, 129.

a fi ajuns la punctul culminant: Corpul de tancuri rusești pătrunsese prin Dealul Mare și Voinești și ajunsese în Valea BĂRLADULUI în zona TODIREȘTI-NEGREȘTI. Abia în după amiaza zilei la ora 16.00, Mareșalul Antonescu ajunge la un acord cu Comandantul Frontului „Ucraina de Sud” și hotărăște aducerea trupelor din Nordul Moldovei spre Sud³⁹. Era deja prea târziu.

Generalul Gheorghe Avramescu, comandantul Armatei 4 române, exasperat de refuzul Comandamentului German de a executa ordinul de retragere dat de Mareșalul Antonescu, solicită schimbarea din funcție, avertizând: *„Nu pot asista și acoperi acest dezastru al armatei”*⁴⁰. Disensiunile dintre comandamentele german și român atinseseră cota maximă.

Miercuri, 23 august, la ora 09.45, are loc o convorbire telefonică între Colonelul Nicolae Dragomir, șeful de stat major al Armatei 4 române, și Generalul Constantin Sănătescu, șeful Casei Militare Regale, al cărei conținut este:

„Frontul e este complet rupt încă de acum două zile.

Inamicul înaintează cu blindatele într-o breșă de 100 km între Siret și Prut.

Domnul Mareșal, deși aprobase inițial retragerea, după ce a fost la Grupul de Armate a revenit. Germanii încetinesc în mod condamnabil retragerea forțelor române care sunt amenințate să li se taie comunicațiile. Apare evidentă dorința lor de a duce forțele române pe munți. Întârzierea retragerii este fără niciun rost. Singurul scop pe care trebuie să-l urmărim acum este de a merge cât mai repede spre Sud pentru a ocupa linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Brăila. Nu să mergem spre munți pentru a acoperi teritoriul ocupat de unguri. Comandamentul german a dat ordin ca dispozițiunile Armatei a 4-a să nu se execute. Intervenți dvs să se retragă imediat Armata care astăzi este ținută la teren fără nicio necesitate strategică sau tactică.

Domnul General Avramescu care s-a raliat la teza pe care am arătat-o a fost beștelit de Domnul Mareșal în fața nemților. I-am spus Domnului Mareșal să aibă în vedere numai situația militară și politică a României și în ultimele două zile n-a făcut nicio aluzie la consecințele pe care le-ar putea avea această situație. Este cazul să rezolvați imediat această problemă cu Domnul Mareșal.

*Totul este pregătit. Puteți conta, în momentul militar și politic care se apropie, pe absoluta noastră credință românească”*⁴¹.

La ora 22.40, se primește ordinul telefonic de la Marele Stat Major către Colonelul Dragomir:

1. De la primirea prezentului ordin încetează orice subordonare a comandamentelor și unităților române față de comandamentele germane.

2. Cu începere de la primirea prezentului ordin, forțele terestre, aeriene și navale române încetează lupta și orice act de agresiune contra forțelor sovietice.

³⁹ *Ibidem*, ff. 139-142.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 168.

⁴¹ *Ibidem*, ff. 177-178. Vezi și Alesandru Duțu, *Armata română de la Prut la Stalingrad și înapoi la Prut (1941-1944)*, Chișinău, 2015, p. 226 și *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, Editura Enciclopedică, București, 2000, pp. 168-169.

3. Armatele 3 și 4 se retrag pe linia Focșani-Nămoloasa-Brăila și în Dobrogea, la Sud de Dunărea maritimă și brațul Chilia.

4. Linia de despărțire dintre Armatele 3 și 4: râul Buzău (Armata a 3-a la Est și Armata a 4-a la NV).

5. Trupele se vor retrage cu tot armamentul de care dispun în prezent asupra lor, opunându-se oricăror încercări de dezarmare.

6. Ordine de detaliu urmează.

7. Confirmați imediat primirea prezentului ordin și trecerea la execuție.

Semnează: Șeful Marelui Stat Major, General Adjutant Gheorghe Mihail.

Ce se întâmplă în aceste zile în sectorul Corpului 7 armată ? La 20 august, cele patru batalioane (105, 106, 111, 112) ale Comandamentului 103 Munte s-au constituit într-un detașament și au primit ordin să se deplaseze în zona Pildești-Cârligi-Bozieni-Balș-Dulcești, intrând în subordinea Diviziei 8 infanterie aflată în rezerva Armatei 4.

La 21 august, în sectorul Comandamentului 104 M, la ora 03.15, o încercare a inamicului de a se apropia de avanposturi pe viroaga 2 km Sud Munteni a fost respinsă cu foc. Batalioanele 105, 106, 111 și 112 VM, constituite în detașamente, au început deplasarea în noaptea de 21/22 august și au ajuns în dimineața zilei cu un grup la Girov și unul la Budești Precista.

O companie din rezerva Regimentului 17 infanterie și Compania pionieri a Regimentului 8 Grăniceri au fost aduse la Nemțișor pentru închiderea Văii Neamțului⁴².

La 22 august, în sectorul Comandamentului 104 Munte, la ora 20.40, o încercare inamică de infiltrare spre cota 455 a fost luată sub focul artileriei proprii. Între orele 24.00-02.00, inamicul a atacat cu 2 plutoane de-a lungul văii Muncelul, sprijinit de un tir puternic de aruncătoare, armament anticar și automat.

În sectorul C 103 Munte, la ora 24.00, circa 2 plutoane inamice au atacat la Poiana Gaftonesei, concomitent cu alt pluton inamic care a atacat la Poiana Vămii.

La ora 00.20, inamicul a atacat cu forțe de tăria unui pluton pe Valea Săcuței și cu două grupe pe Valea MOIȘA. Atacurile inamice au fost pregătite de un puternic bombardament de aruncătoare de toate calibrele și tunuri AC.

Toate atacurile au fost oprite și respinse prin trageri de artilerie și aruncătoare.

Batalionul 104 Pionieri Munte a intrat în dispozitiv de apărare, ocupând poziție pe linia de dublură a cazematelor, între Valea Ozanei și Dealul Gol.⁴³

În ziua de 23 august, trupele Regimentului 8 grăniceri și ale Regimentului 17 infanterie se aflau pe poziție la Nemțișor.

Jurnalul de operații al Regimentului 8 grăniceri consemnează că la ora 13.30, inamicul a declanșat un intens bombardament cu tunuri și aruncătoare care a durat până la orele 16.30 când s-a dezlănțuit atacul rusesc, la legătura dintre Regimentul 8

⁴² *Ibidem*, ff. 139-142.

⁴³ *Ibidem*, ff. 158-160; 164-167.

grăniceri și R 17 infanterie. Flancul drept al R 17 Infanterie a fost dat înapoi; subunitățile au fost puse în panică și s-au retras. Rușii pătrunseseră adânc în pădure amenințând flancul stâng al Regimentului 8 Grăniceri. Pe la ora 19.00, cele două regimente au cotraatacat fulgerător, de front și flanc, prin eforturi conjugate și au reușit să respingă inamicul, producându-i pierderi înemnate: un maior, doi căpitani și doi sublocotenenți morți; capturarea a trei mitraliere, puști mitraliere, pistoale. Prizonierii luați declarau că au atacat cu circa 2 Batalioane și că nu se așteptau la o ripostă atât de promptă și puternică.

Linia frontului a fost astfel restabilită⁴⁴.

Abia pe 24 august la ora 3.30 unitățile din prima linie au primit ordin că „armistițiul s-a încheiat”, ostilitățile încetează, unitățile Corpului 7 armată se retrag spre Sud pe itinerarul Piatra-Neamț-Roznov și în continuare spre sud.

La ora 9.30, unitățile regimentului erau gata de plecare din Nemțișor. Retragerea din dispozitiv a fost dificilă deoarece plouase, terenul era desfundat ceea ce îngreua scoaterea tunurilor, aruncătoarelor și muniției de pe poziție. La intersecția cu șoseaua spre Vânători, a ieșit înaintea coloanei o femeie care a spus „să nu se apuce spre Târgu Neamț deoarece Rușii trag cu mitralierele din prund spre șosea și că o parte din armata noastră ce apucase în partea aceea s-a întors și-a luat drumul spre Pipirig⁴⁵”.

Într-adevăr, coloanele în curs de deplasare de pe poziție au fost surprinse de elemente înaintate sovietice, au fost dezarmate, iar ofițerii și soldații au fost luați prizonieri. Așa s-a întâmplat și cu o parte din trupele batalioanelor de vânători de munte din Comandamentele 103 și 104 munte în timpul deplasării lor spre Piatra Neamț. Generalul Hugo Schwab, comandantul Corpului 7 Armată, aflat în mașină cu alți doi ofițeri, verifica modul de deplasare a trupelor din subordine. La intersecția șoselelor Tg Neamț-Piatra Neamț și Vânători-Grumăzești, autoturismul a fost surprins de un grup de 20-30 soldați ruși care, sub amenințarea pistoalelor-mitralieră, l-au oprit cu intenția de a-i captura pe cei dinăuntru. Neacceptând o a doua cădere în prizonierat la ruși, bravul general Hugo Schwab a preferat sinuciderea. Rămășițele pământeste ale sale au fost îngropate creștinește la Mănăstirea Agapia, acolo unde generalul își avusese postul de comandă.

Sfârșitul tragic al comandantului Corpului 7 Armată se adaugă jertfei miilor de ostași români și germani căzuți în luptele de pe Culmea Pleșului în perioada aprilie-mai 1944. Numărul celor morți, răniți sau dispăruți în acele înclăștări este greu de stabilit.

Jurnalul de operații al Armatei 4 enumeră pierderile umane astfel: 16 ofițeri, 42 subofițeri și 1852 trupă în perioada 16 martie-31 aprilie; 198 ofițeri, 231 subofițeri și 8 076 trupă în intervalul 1 mai-27 mai; 422 ofițeri, 315 subofițeri și 13 262 trupă în

⁴⁴ Serviciul Istoric al Armatei, dosar 1172/2. Regimentul 8 Grăniceri, f. 9.

⁴⁵ *Ibidem*, ff. 10-11.

perioada 28 mai -27 iunie; 24 ofițeri, 22 subofițeri și 964 trupă, între 28 iunie și 7 iulie 1944⁴⁶.

Estimăm că în perioada celor cinci luni ale primăverii și verii anului 1944, în sectorul de front de care ne-am ocupat au murit, au fost răniți, au dispărut sau au căzut în prizonierat peste 5 000 de oameni.

Ceea ce am putut identifica sunt locurile și numărul celor căzuți atunci care au avut șansa să fie îngropați creștinește:

Cimitirul Bisericii Adormirea Maicii Domnului din Vânători-Neamț – 184 (majoritatea morți în luna mai și proveniți, probabil, din rândul vânătorilor de munte);

Cimitirul Bisericii Ioan Bogoslov din Mrea Neamț – 152, (proveniți din Regimentul 8 Vânători, Regimentul 17 Infanterie și Batalionul Fix Regional „Neamț”, între care căpitanul Ciocârlan Ioan);

Cimitirul Bisericii din satul Lunca – 18;

Cimitirul Bisericii din Humulești – 25 (slt Plopa Gheorghe cu plutonul său, căzuți pe 25 mai);

Cimitirul Bisericii din Bălțătești – 51 (decedați în spitalul de campanie de aici);

Cimitirul Mănăstirii Agapia – 3;

Poate că trupurile multora au rămas în tranșeele săpate de o parte și de alta a Culmii Pleșului, lipsite de o cruce care să le vegheze liniștea. Oseminte ale celor căzuți în luptele din vara anului 1944 pe dealul Căprăriei, în Valea Culeșei și la Borta Dracului se mai găseau și după doi ani de la tragicele încleștări, când au fost adunate de elevii școlii din Oglinzi conduși de învățătorul lor, Ștefan Grecu⁴⁷. Parte din rămășițele pământești ale necunoscuților eroi se află în micul mausoleu al Mănăstirii cu hramul Sfintei Cruci, ridicată în 1992, din inițiativa părintelui Ilarion Argatu, în satul Poiana din comuna Brusturi. De cealaltă parte a pădurii de fagi și stejari, prin grija Asociației „În Munții Neamțului” condusă de vrednicul și inimosul gospodar Nicu Luca, pe dealul Nemțișorului s-a amenajat un osuar și s-a ridicat o cruce comemorativă, iluminată de Ziua Eroilor și la Sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci, întru veșnica pomenire a celor care au plătit cu viața lor dăinuirea României de astăzi.

Bibliografie selectivă:

Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar 1703, 219, 220, 221.

Serviciul Istoric al Armatei, fond *Regimentul 17 infanterie*, dosar Decorații 1944-1945, f. 42.

Serviciul Istoric al Armatei, dosar 1172/2. Regimentul 8 Grăniceri.

Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar nr 221.

⁴⁶ Serviciul Istoric al Armatei, fond *Armata 4*, dosar 1703, ff. 7-16; dosar 219, f. 205; dosar 20, f. 244-248, dosar 220, f. 24-32.

⁴⁷ Dumitru Stan, *op. cit.*, p. 177-178.

„Vestitorul Satelor”, anul 7, nr 14-15, 1-31 aprilie 1920.

„Curentul”, anul XVII, nr 5834, luni, 15 mai 1944; nr. 5842, marți, 23 mai 1944.

Cloșcă Constantin, *România în infernul mării conflagrații*, Editura SEDCOM LIBRIS, Iași, 1997.

Duțu Alesandru, *Armata română în război (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, București, 2016.

Duțu Alesandru, *Armata română de la Prut la Stalingrad și înapoi la Prut (1941-1944)*, Chișinău, 2015.

Duțu Alesandru, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, Editura Enciclopedică, București, 2000.

Istoria Diviziei 2 Infanterie (coord. Gl. Bg. prof. univ. dr. Ion Pâlșoiu, prof. Ionel Turcin, colonel (rez) Bujor Iovănel, vol. 2, Editura Autograf MJM Craiova, 2008.

Stan Dumitru, *Război blestemat*, Editura „Cetatea Doamnei”, Piatra Neamț, 2009.

Strujan Ion, *Mănăstirea Eroilor*, în „Observatorul Militar”, 1990.

Veteranii pe drumul onoarei și jertfei (1941-1945). De la Stalingrad la Bătălia Moldovei, Editura „Vasile Cârlova”, București, 1997.